

DESTANSI BİR ROMAN “DURGUN DON” VE BİR YIKIMIN İZLERİ: DEVRİM, SAVAŞ, ÖLÜM

*Hüseyin Kandemir**

Özet

Mihail Aleksandroviç Şolohov Rusya'nın Don bölgesine bağlı Veşenskaya' da dünyaya gelmiştir. Erken yaşlarda yazmaya başlayan yazar ilk eserini on yedi yaşındayken vermiştir. 1922 yılında Moskova'ya gazeteci olmak için giden Şolohov, bir yandan hayatını kazanmak için çok farklı işlerde çalışırken diğer yandan da yazarlık yeteneğini geliştirmek için çeşitli seminerlere katılmıştır. 1924 yılında Veşenskaya'ya dönen Şolohov bu tarihten itibaren kendisini tamamen yazmaya vermiştir.

İlk çalışması I.Dünya Savaşı ve devrim dönemindeki kendi bölgesini anlattığı Don Hikayeleri adlı seçkisidir. Seçkide yer alan öykülerin büyük bir çoğunluğu kendi yaşamı ve doğup büyüdüğü topraklarla ilgilidir. Aynı dönemlerde kendisinin en büyük, en ünlü ve en tartışmalı eseri olan Durgun Don üzerinde çalışmaya başlar. Bu eser yaklaşık olarak hayatının 14 yılını alacaktır ve bu eseriyle Stalin Ödülü'nün yanı sıra 1965 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü de kazanacaktır. Eser Don Kazaklarının savaş öncesi, I.Dünya Savaşı ve devrimle başlayan İç Savaş dönemini anlatmaktadır. Şolohov bu eserde başka sorunlarla birlikte savaş döneminde insanın davranış biçimini ve psikolojisini sergilemeye çalışmıştır. Savaş ve ölüm kavramlarının birbirleriyle olan sıkı ilişkileri çerçevesinde, yazar insan davranışlarının, psikolojisinin savaşla nasıl değişim gösterdiğini detaylarıyla eserinde sergilemektedir. Çalışma içerisinde ağırlıklı olarak metne bağlı inceleme metodu kullanılarak devrim, savaş, ölüm üçlemesi incelenmeye çalışılmıştır.

* Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Anahtar Sözcükler: Şolohov, Durgun Don, Sovyet edebiyatı, yeni realizm, Nobel Ödülü, devrim, Kazaklar, savaş

Abstract

An Epic Novel “And Quiet Flows The Don” And The Traces of A Destruction: Revolution, War, Death

Mikhail Aleksandrovich Sholokhov was born in the Rostov-on-Don region of Russia, in the stanitsa Veshenskaya. Sholokhov began writing at earlier ages nearly 17. In 1922 he moved to Moscow to become a journalist, but he had to support himself through manual labour. He worked in very different works to earn his life from 1922 to 1924, but also attended to writers seminars to improve his writing talent. In 1924 Sholokhov returned to Veshenskaya and devoted himself entirely to writing.

His first study *Tales from the Don*, is a book about his native region during World War I and the Russian Civil War. Stories from this selection are largely based on his personal experiences and his own region. In the same year Sholokhov began writing *And Quiet Flows the Don* which his biggest, most famous and most speculative work, earned the Stalin Prize and took his time more than fourteen years to complete (1926-1940). It became the most-read work of Soviet and world literature and won him the 1965 Nobel Prize in Literature. It deals with the experiences of the Cossacks before and during the First World War, The Revolution and the Russian Civil War. Sholokhov in this study tries to show human behaviourism in the period of war. Revolution, war and death are tightly interlinked with each other and human behaviour can change due to situations of war. This study is going to analyse these themes by textual analysis method.

Key words: Sholokhov, *And Quiet Flows the Don*, Soviet literature, new realism, Nobel Prize, revolution, Cossacks, war,

I. Giriş

1.1. Eserin Tarihçesi

Edebiyat dünyasında başarısı nedeniyle iz bırakan eserler ve yazarlar söz konusu olduğunda çok muhtemelen oldukça uzun bir liste ortaya çıkacaktır ve bu listede büyük bir çoğunluğun anacağı yazarlardan birisi Mihail Şolohov, eserlerden de artık dünya klasikleri arasında sayılan “*Durgun Don*” yer alacaktır. Edebi başarısının yanı sıra hakkında çıkan dedikodular ve uluslararası boyuta ulaşan spekülasyonlar nedeniyle de iz bırakan yazar ve eserler listesi oluşturulacak olsa bu sefer çok muhtemel en başta gelecek yazar ismi Mihail Şolohov, eser ismi olarak da “*Durgun Don*” sayılacaktır.

XX. yüzyıl Sovyet-Rus edebiyatının önemli yazarlarından olan Mihail Aleksandroviç Şolohov 1905 yılında Rostov bölgesinde Veşenskaya bölgesine bağlı bir köyde doğmuştur. Annesi babasını terk edip başka birisiyle yaşamaya başlamış ve Şolohov soyadını bu ikinci gayrimeşru babasından almıştır. Öncelikli olarak evde eğitim alan Şolohov daha sonra Rusya'nın farklı şehir ve kasabalarında devam etmiştir. Uzun bir süre farklı mesleklerde çalışan Şolohov 1922 yılında Moskova'ya gelerek edebiyatla ilgilenmeye başlamış, “*Molodaya Gvardiya*” adlı topluluğun edebiyat toplantılarına katılmıştır. Birkaç deneme yazısının çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmasının ardından Don bölgesini ve insanlarını anlatan öykülerini yazmaya başlamış, bunları “*Don Hikâyeleri*” (*Donskiye rasskazi*) başlığı altında yayınlamıştır. 1925 yılında büyük bir eser vermek amacıyla Don bölgesine geri dönmüş ve “*Durgun Don*” (*Tihiy Don*) üzerinde çalışmaya başlamıştır.

İlk önce “*Donşçina*” (*Don Toprakları*) adıyla General Kornilov'un savaş öyküsünü yazmaya başlayan yazar, daha sonra bu isimden ve içerikten vazgeçer. Bunun nedeni savaş öncesi dönemi anlatmadan eserin ve dönemin iyi anlaşılamayacağını, eksik kalacağını düşünmesidir. “*Donşçina*” üzerinde çalışmasını bıraktıktan bir yıl sonrasında eseri üzerinde tekrar çalışmaya başlar ve bu sefer “*Durgun Don*” başlığıyla savaş öncesi zamanı da içeren romanına başlar. Eserin ilk cildi 1927 yılında “*Ekim*” (*Oktyabr*) dergisinde Şolohov henüz 22 yaşındayken yayımlanmaya başlar (bkz. Kremntsova, 2002: 258). 1928 yılında aynı dergide eserin birinci ve ikinci cildi yayımlanır. 1929 yılında eserin üçüncü cildi yayınlanmaya başlar fakat kısa bir zaman içerisinde daha ilk 11 bölümü yayımlandıktan sonra yayına son verilir. Üçüncü cildin belli başlı bölümlerinin basımları başka dergi ve gazetelerde yapılsa da bunlarda tamamlanmaz. Ancak Şolohov'un eseri yayımdan çekeceğini bildirmesinden sonra 1932 yılında cildin tamamı “*Ekim*” dergisinde yayımlanır. Romanın son cildi ise 1940 yılında yayımlanır. Dört cildin bir arada tam olarak basımı ise 1941 yılında gerçekleşir (bkz. Romanova, 2003: 243).

Bir yandan “*Durgun Don*”un çalışmaları devam ederken Şolohov diğer yandan da diğer bir eseri “*Uyandırılmış Topraklar*” (*Podnyataya tselina*) üzerinde çalışmaya başlamış ve bu eser “*Durgun Don*”un üçüncü cildinin basımıyla aynı dönemde 1932'de yayınlanmaya başlanmıştır. Bu eserin tamamlanması da aynı “*Durgun Don*” gibi uzun sürmüştür. 1951–1960 yılları arasında bu eserin ikinci cildi üzerinde çalışan Şolohov, arada 1957 yılında diğer ünlü bir eseri olan “*İnsanın Kaderi*”ni (*Sudba çeloveka*) tamamlamıştır. 1941 yılında “*Durgun Don*” ile Birinci derece Stalin ödülünü kazanan Şolohov, “*Uyandırılmış Topraklar*” adlı çalışması için de

Lenin Ödülüne layık görülmüştür. Edebiyat çalışmaları için ulusal ödüllerin yanı sıra birçok uluslararası ödül de verilen Şolohov'un en büyük ödülü 1965 yılında aldığı Nobel Edebiyat Ödülüdür.

Edebi eserlerinin başarısı nedeniyle ön plana çıkan ve dünya edebiyatına geçen Şolohov'un isminin bu kadar popüler olmasının diğer bir nedeni de "*Durgun Don*" romanının ardından çıkan spekülasyon haberleridir. Gerek edebi ve gerekse siyasi açıdan birçok eleştiriye maruz kalan Şolohov oldukça uzun bir süre bu haberler nedeniyle başarısının tadını çıkaramamış, birçok sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır.

İlk olaylar daha eserin ilk cildinin yayınlanmasının ardından ortaya çıkar. Eserin Şolohov tarafından değil de, savaş sırasında ölen bir kazak subayının notlarından oluşturulduğu, Şolohov'un tesadüf eseri eline geçen bu notları kullandığı söylentisi yayılır. Ama bir grup edebiyatçı ve eleştirmenin bu görüşü protesto etmesi ve eserin Şolohov'a ait olduğunu belirtmesi üzerine dedikodular kesilir (Musatov, 2001: 77). 1930 yılında ise başka bir söylenti ortaya çıkar. Bu seferki söylentiden öte yazılı kaynaklarda da yer alır. Leonid Andreyev'in, edebiyatçı ve bir jinekolog olan S.S.Golouşev'e yazdığı bir mektupta, aslında "*Durgun Don*" eserinin Golouşev'in kendi yolculuk notlarından oluşturulduğu haberi verilmektedir. Mektubun yayınlanmasının ardından söylentiler tekrar ve daha da artmış bir şekilde yeniden başlar. Bu konuyla ilgili olarak daha önceki söylentileri boşa çıkaran komisyon üyelerinden A.S.Serafimoviç bir tekzip yayınlar ve bunun mümkün olmadığını belirtir (Krementsova, 2002: 272).

Eserin asıl sahibi hakkında çıkan dedikodular bir türlü kesilmez. Şolohov'un 1965 yılında Nobel Edebiyat Ödülü alması dahi bunu engelleyemez. Aradan çok uzun bir zaman sonra 1974 yılında eserle ilgili olarak Paris'te yayınlanan bir kitapla birlikte yeniden tartışmalar çıkar. Daha sonraları ünlü edebiyat bilimci Tomaşevskiy'in eşi İ.N. Medveyeva-Tomaşevskaya'nın yazmış olduğu belirlenen bu çalışmada kesin olarak "*Durgun Don*"un sahibinin Şolohov olmadığı, Kazak yazar Fyodor Dmitriyeviç Kryukov olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmanın önsözünün başka Nobel Ödüllü bir yazar olan Soljenitsın'ın tarafından yazılmış olması ve aynı intihal olaylarını desteklemesi de oldukça ilgi çekici başka bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum iki yazar arasında bir süreden beri devam eden çekişmeden kaynaklanmaktadır. Soljenitsın'ın yurtdışında yaşamını sürdürürken dahi Şolohov'a kendisine ait "*İvan Denisoviç'in Bir Günü*" adlı eserinin Lenin Ödülüne adaylığına muhalefet etmesinden dolayı kin güttüğü, bu nedenle eline geçen bu fırsatı kaçırmadığı ve hatta uzunca bir süre Şolohov'a ait olduğu bilinen elyazmalarına göz atmayı dahi reddettiği aktarılmaktadır (bkz. İzgarşev, 2007; 2).

Şolohov’u şüphe altında bırakan bu çalışmada Tomaşevskaya’nın çıkış noktası öncelikli olarak Şolohov’un bu eserin ilk cildini yayınladığında oldukça genç olmasıdır. Bu kadar genç yaşta birisinin içeriğinde böylesine derin bir tarihi birikim bulunan bir eseri yazamayacağını, bunun için gerekli olan materyalleri bu kadar kısa bir zaman dilimi içinde toparlayamayacağını öne sürmekte ve bu gerekçelere dayanarak Şolohov’un intihal yaptığını, başka birisinin eserine sahip çıktığını savunmaktadır (Krementsova, 2002: 273). Aynı tartışma çerçevesinde Londra’da ve Paris’te yayınlanan başka bir çalışma daha yayınlanır, Roy Medveyev’in kaleme aldığı “*“Durgun Don” u Kim Yazdı*”(Paris 1975; Londra 1977) başlıklı bu çalışmada Şolohov üzerinde yoğunlaşan şüpheler daha da artar (bkz. Musatov, 2001: 78).

“*Durgun Don*” ve Şolohov üzerindeki iddialar ve suçlamaların uluslararası bir boyuta çıkmasıyla birlikte tartışmalar daha da alevlenir. Bu durumun bir şekilde sonuçlanması ve eserin gerçek sahibinin tespit edilmesi amacıyla 1977 yılında İskandinav bilim adamlarında oluşan bir heyet kurulur. Bu heyette İsveç ve Norveçli bilim adamları ağırlıklı olarak görev alırlar. Araştırmalarını bilgisayar ortamında yürüten heyet elektronik ortamda Şolohov’un diğer tüm eserlerini çeşitli açılardan inceleyerek bir sonuca ulaşmaya çalışırlar. Gerek “*Durgun Don*” ve gerekse diğer eserleri arasındaki benzerliklerin karşılaştırılması neticesinde uzun bir zaman dilimine yayılan bu uluslararası tartışma yazarın öldüğü 1984 yılında nihayetlendir. 1989 yılında ise bu araştırmaların yer aldığı bir kitap Oslo’da yayınlanarak eser sahibi ile ilgili uzun zamandır devam tartışmalar artık tamamen sonuçlandırılmış olur (Krementsova, 2002: 273).

Bu tartışmalarda eserin Şolohov’a ait olmadığını öne süren insanların temel dayanak noktalarından birisi de eserin elyazma notlarının ortada olmamasıdır. Neden elyazma nüshalar ve düzeltmeleri yazarın elinde değil, gösterilemiyor sorusunun cevabı da yine oldukça ilginç gelişmeler eşliğinde yıllar sonra cevap bulacaktır. Şolohov yakın arkadaşlarından Vasiliy Kudaşyov’u sık sık Moskova’da ziyaret etmektedir. Bu ziyaretlerinden birisinde eserin ilk iki cildine ait olan notlarını arkadaşının evinde unuttur. Bu notlar uzun yıllar sonrasında arkadaşının kızı tarafından tesadüf eseri bulunur. Orijinal nüshaların bulunması ile birlikte birçok alıcı ortaya çıkar. Bunlar arasında ünlü mezar kuruluğu “*Sotheby’s*” de vardır. Oldukça büyük miktarlarda paralar teklif edilmesine rağmen Kudaşyova bu notların yurtdışına çıkmasını istemez. Devreye dönemin başbakanı Vladimir Putin devreye girer. Nüshaların kendilerinde kalması için gerekli olan parayı temin eder ve 605 sayfası bizzat Şolohov, kalan kısmı da eşi tarafından yazılmış olan orijinal nüshalar Rusya’da kalır. Bu nüshaların da bulunması ile birlikte intihal iddiaları artık tamamen kesilir ve hiçbir şüpheye yer bırakmaz (

bkz. İzgarşev, 2007; 2). Eserin elyazma nüshaları ile ilgili olarak diğer dikkat çeken bir bilgi daha vardır. Birinci ve ikinci ciltlere ait nüshalar yazarın bir arkadaşının evinde unutulurken, üç ve dördüncü ciltlere ait nüshalar da ortadan yok olmuştur. İkinci Dünya Savaşı esnasında Şolohov'un evine düşen bir bomba ile bu notlarda tahrif olmuş ve dağılmışlardır. Bu ciltlere ait orijinal nüshalardan ancak 140 sayfa kalmış, bombalama sonucu dağılan bu notları da Kızıl Ordu askerleri toplamışlardır (Kalyujnaya, İvanov, 2000; 567).

“*Durgun Don*”un kaderinde sadece intihal söylentileri yoktur. Aynı zamanda siyasi-politik nedenlerle de eser Rus edebiyat tarihinde yer edinmiştir. Ortaya çıkan tartışmalar yetmezmiş gibi eserin üçüncü cildinin yayınlanmasında sorunlar ortaya çıkar. Belirli bir bölüme kadar yayınlanan bu cildin basımı bir süre sonra gerekçe gösterilmeksizin kesilir. Eserin yayınlanmasında sürpriz bir şekilde Stalin rol oynar, her ne kadar eserin odak figürünün devrim yanlısı birisi olarak gösterilmemesi ve Kızıklar arasında yer almamasından kaynaklanan bir hoşnutsuzluğu olsa da yazara olan güveni ve beğenisi nedeniyle bizzat devreye girerek yayımını sağlar. Bunun dışında İçişleri Halk Komiserliği'nin (NKVD) Şolohov'u ortadan kaldırmak üzere düzenledikleri suikast teşebbüsünü de bizzat Stalin'in engellediği bilinmektedir (bkz. İzgarşev, 2007; 2).

Başta Stalin olmak üzere siyasi yönetimin tepkisini çeken eserde devrim yanlısı olmayan bir odak figürün seçilmesi ve olayların ağırlıklı olarak Beyaz'ların bakış açısıyla anlatılmasıyla ilgili olarak yazarın kendisi şöyle demektedir: “*Ben Grigoriy'i olduğu gibi ele aldım, işin aslına bakılırsa tarihsel gerçeklerden uzaklaşmak istemedim*”; “*Onu Beyazlardan kesinlikle kopardım ama Bolşevik'e de dönüştürmedim. O bir Bolşevik değil*”; “*Doğru söylüyorlar ben Beyazların Kızıklarla olan savaşını tasvir ediyorum, Kızıkların Beyazlarla olan savaşını değil. Bu oldukça zor bir iş*” (Krementsova, 2002: 266; 267; 270).

I.2. Eserin Konusu ve Kurgusal Özellikleri

Dört cilt olarak yayınlanan ve destansı roman olarak adlandırılan “*Durgun Don*” eserinin içeriği oldukça zengindir. Eserde anlatılan hikâye yaklaşık olarak on yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Mayıs 1912'den Mart 1922'ye kadar olan sürecin işlendiği eserde Melehov ailesi ön planda olmak kaydıyla Don bölgesinde geçen olaylar işlenmektedir. Barış döneminde başlayan eserin konusu sırasıyla I.Dünya Savaşı, devrime bağlı olarak gelişen İç Savaş, Kazak ayaklanmasıyla devam etmektedir. Ardi arkası kesilmeyen savaş içerisinde karşılaşılan olaylarla birlikte eserde asıl olarak bir halkın kaderi anlatılmaktadır. Devrim sonrasında Kazakların var

olma mücadelesi ve bu uğurda trajik bir şekilde gelişen kaderleri eserin merkezini oluşturmaktadır. Tüm bu olaylar Melehov ailesinin suretinde geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Zaten aşağı yukarı tüm Kazak özelliklerini bu aile bünyesinde barındırdığı için odak figürün yanı sıra diğer tüm figürlerin büyük bir çoğunluğu da bu ailenin fertlerinden seçilmiştir. Bu aile fertlerinin dışında eser içerisinde büyüklü küçüklü farklı rolleri olan altı yüzden fazla figür yer almaktadır (Kormilov, 1998: 378).

Eserin birinci cildinde barış dönemi, I.Dünya Savaşı öncesi ve savaşın kendisi anlatılmaktadır. İkinci ciltte Rusya tarihinde önemli bir yer tutan Kornilov ayaklanması ve buna bağlı olarak başlayan Kızıllar- Beyazlar arasındaki İç Savaş, üçüncü ciltte Yukarı Don Ayaklanması detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Son cilt ise diğer üç cildi özetleyen ve mantıksal olarak birbirine bağlayan bir finalle son bulmaktadır. Her cilt kendi içerisinde bölümlere ve her bölümde yine kendi içerisinde alt bölümlere ayrılmıştır. Dört cilt toplamda sekiz ana bölüme ayrılmaktadır.

Konu bakımından incelendiğinde eserin adı ve içeriği açısından bir tezatlık göze çarpmaktadır. Eser içerisinde anlatılan olaylar göz önüne alındığında başlıkta geçen *durgun* sıfatıyla bir ilişki kurulamamaktadır. Burada yazar bir ironi ile konuya eğilmektedir. Kaynayan ve sürekli olarak birçok felaketi akıntılarında taşıyan Don nehrinin durgunluğu özlenen barış dönemine, geçmiş zaman dilimine aittir. Eserin başlığının yanı sıra birinci cilt ve üçüncü cilt başlarında epigraf olarak yer alan Kazak halk şarkıları da içerik hakkında, olayların nasıl gelişeceği konusunda bilgi vermektedir. Bu halk şarkılarının yanı sıra eser içerisinde başka birçok halk şarkısının yanı sıra Kazak kültürü ve folkloru hakkında bilgi edinmemizi sağlayan deyim, atasözü, örf ve adet, yazılı olmayan sosyal kurallar da yer almaktadır. Tüm bunlar folklor araştırmaları için zemin oluşturabilecek zenginliktedir demek yanlış olmayacaktır.

Eser biçim ve içeriğinin yanı sıra ait olduğu edebi akımla da dikkat çekmektedir. Devrim sonrası şekillenmeye başlayan ve güdümlü bir edebiyat halini alan Sovyet edebiyatında *Toplumsal Gerçekçilik* akımının dışında *Yeni Realizm* olarak adlandırılabilir bir akım içerisinde değerlendirilmektedir. Yeni Realizm'in Toplumsal Gerçekçilikten en büyük farkı normatif olmamasıdır. Bu tür realizmde belli başlı şablonların dışına çıkılarak olaylar tarihsel süzgeç ışığında ele alınarak, anti hümanist bir yaklaşımdan uzak bir bakış açısıyla ve bireysel algılamalar da değerlendirilmektedir (Bkz. Golubkov, 2002: 157-158). Zaten bu özellikleri göstermesi nedeniyle daha önceden bahsedildiği üzere yayın aşamasında birçok sorunla karşılaşmış, eserin ve yazarın kaderi siyasi otoritelerin özel iznine göre şekillenmiştir. Dönemin temel anlayışını gösteren toplumsal gerçekçiliği zorlayarak

normatif bir biçimden uzaklaşması değerlendirildiğinde Şolohov'un bu eseri "*normativizmin larşısında duran gerçekçi estetiğin en parlak örneğidir*" yorumu yapılmaktadır (Bkz. Golubkov, 2002: 158).

2. Eserde Devrim, Savaş ve Ölüm

Şolohov'un "*Durgun Don*" eserine genel olarak bakıldığında karşımıza en çok savaş ve ölüm sahneleri çıkmaktadır. Eserin birinci cildinin sonlarına doğru başlayan savaş, sadece isim ve taraf değiştirerek tüm eser boyunca ağırlığını korumaktadır. Üç farklı savaşın (I.Dünya Savaşı, Devrim - İç Savaş ve Yukarı Don Bölgesi Ayaklanması) anlatıldığı eserde doğal olarak ölüm teması da büyük bir yer tutarak ön plana çıkmaktadır. Zaten savaş ve ölüm başta odak figür Gregor Melehov olmak üzere birçok insanın kaderini değiştirmekte, hayatlarına şekil vermektedir. Uzun süreli olarak cepheden cepheye koşan insanların hayata bakış açıları, psikolojileri de savaşın ağırlığına ve yaşanan ölümlere göre değişiklik göstermektedir. Sürekli olarak yaşam ve ölüm arasında gidip gelen figürler gerek psikolojilerini ve gerekse hayata bakış açılarını yaşanan olaylar çerçevesinde açığa vurmaktadırlar.

Savaş, kazak halkının kaderinin bir parçası şeklindedir. Eserin giriş bölümünde aktarılan barış döneminden önce de birçok savaşın bu bölge insanının kaderi olduğu satır aralarından anlaşılmaktadır. Melehov ailesinin geçmişi anlatılırken verilen bilgiler arasında bunun izlerini sürmek mümkündür. Örneğin Melehov ailesinin başlangıcı olarak anlatılan büyük dede Melohov da bir savaşçıdır: "*Kazak Prokofiy Melehov sondan bir önceki Rus-Türk savaşından döndü. Türk topraklarından bir de küçük bir örtüye sarınmış Türk kadını getirmişti*" (Şolohov, Cilt:1, 2003: 6). Ayrıca birinci cildin başında bulunan kazak halk şarkısı da bölgenin ve bölge insanının kaderi hakkında ışık tutmaktadır: "*Şanlı toprağımız sabanla sürülmedi bizim; At toynaklarıyla sürüldü; Şanlı toprağımız Kazak başlarıyla ekilidir; Durgun Don'umuz genç dullarla süslüdür; babamız durgun Don öksüzlerle çiçek açar; durgun Don'umuz ana baba gözyaşlarıyla kaynar; Oy babamız durgun Don; Neden böyle bulanık akarsın*" (Şolohov, Cilt:1, 2003: 5).

Görüldüğü üzere savaş ve ölüm Kazak topraklarında oldukça uzun zamandır kol gezmektedir. Hayatın bir parçası olarak görülse bile aslında bunun bir trajedi olduğu da içten içe bilinmekte ve savaşın vahşeti idrak edilmektedir. Örneğin köyün gençleri deyim yerindeyse güle oynaya savaşa giderken görmüş geçirmiş yaşlı bir Kazakın gençlere söyledikleri hem bu trajedinin hem de bölge insanının kaderini gösterir niteliktedir. Yaşlı Kazak gençlere "*Zavallı kurbanlık koyunlar, zavallılar*" (Şolohov, Cilt:1, 2003: 229). diye hitap etmektedir.

Sürekli olarak savaşla iç içe olan Kazaklar için ulusal savaşlar belirli bir yere kadar normal seyrinde devam etmektedir ama I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından patlak veren devrim ve buna bağlı olarak gelişen iç savaş işleri daha da çıkmaza sokmuştur. Zira bu sefer iki farklı halk karşı karşıya değildir, cepheleri oluşturanlar aynı halktır, halk ikiye bölünmek zorunda kalmıştır. Karşı karşıya gelenler aynı köyün insanları, komşular ve dahi aynı ailenin fertleri olmuştur. Devrimin gerçekte tam olarak kendilerine ne getireceğini anlamayan Kazaklar, kendilerini anlaşılması güç bir savaşın içinde bulurlar. Bildikleri tek şey daha düne kadar barış içinde yaşayan, savaşlarda yabancılara karşı topraklarını korumak ve Çara hizmet için kader arkadaşlığı yapan insanlar bir günde “Beyazlar” ve “Kızıllar” olarak cephelere ayrılmış ve karşılıklı olarak birbirlerine kurşun sıkmaktadırlar. Bir cephe oluşmasına rağmen ve her iki tarafta hedefini bilmesine rağmen bir şeylerin yanlış gittiği de yine herkes tarafından bilinmektedir. Devrimde en acımasız ve kabullenmesi en zor olan şey de bu yanlıştır. Karşı cephe olarak tanımlanan insanlar aslında yine kendilerinden olan, kardeşleri komşuları, hiç tanımasalar dahi kendi halkıdır. Bu yanlışlık büyük bir rahatsızlığa neden olur ve bu kabullenilemeyen yanlışlık birçok kez vurgulanır: “*Asıl önemlisi kimin üzerine yürüyoruz? Halkın üstüne... Kim haklı?*” (Şolohov, Cilt:2, 2003: 190); “*Bizim yolumuz aynı değil! Kendi kardeşlerimizle savaşmak istemiyoruz. Halkın üstüne yürümeyeceğiz! Birbirimize mi düşürmek istiyorsunuz? Hayır!*” (Şolohov, Cilt:2, 2003: 481).

Devrim tüm eserin kilit noktasıdır demek yanlış olmayacaktır. Eserde anlatılan tüm olaylar ve figürlerin davranış biçimleri devrim çerçevesinde ele alınmaktadır. Bir çıkmaz sokak gibi tüm olaylar devrime kilitlenmektedir. Birinci cildin başında epigraf olarak verilen ikinci şarkıda geçen ve karışık, muğlak, donuk anlamlarına gelen “*mutnehonka*” kelimesi bu durumun habercisidir. Sözü edilen kelime dört ciltten oluşan eseri birbirine bağlayan anahtar kelime rolündedir. Birinci ciltte Don nehrinin bulanıklığı ile alışıla gelmiş barışçıl dönemin bitimine işaret eden bu kelime, daha sonraki bölümlerde hayatın yanı sıra düşüncelerin de bulanıklığını, dönemin kendine özgün muğlaklığını vurgulamaktadır (Krementsova, 2002: 260). Birinci Dünya savaşı ve devrim sonrasında çıkan iç savaş arasında da köprü kuran bu kelime, savaş ve ölümün daha örtülü biçimde ifade edilmesi olarak kabul edilebilir.

Eserde olayların büyük çoğunluğu odak figür Grigoriy Melehov ile anlatılırken, mümkün olduğu kadar her iki tarafın da psikolojilerine, olaylara bakış açılarına değinilmeye çalışılmıştır. Ama daha önceden de belirtildiği üzere Şolohov bu eserinde olayları Beyazların bakış açısıyla aktarmaktadır. Grigoriy bu açıdan incelendiğinde oldukça özel bir yer tutmaktadır. Çünkü

odak figürün kendisi hiçbir şeyin açık ve seçik olmadığı ortamda çıkış yolunu bulmak için birkaç kez taraf değiştirmiştir. Bir dönem Beyaz, bir dönem Kızıl, sonra yine beyaz ve sonra yine Kızıllar tarafında yer almak; her seferinde içinde bulunduğu grubun idealleri için kılıç sallamak kaderi olmuştur. Her iki cephenin de içinde bulunması nedeniyle her iki tarafın görüşlerini de yazar odak figür üzerinden aktarmayı başarmıştır. Odak figürün yanı sıra yer alan diğer figürler de aktarılmaya çalışılan görüşleri desteklemektedir. İki cephe arasında gidip gelmek sadece Grigoriy'in kaderi değildir. Onun gibi daha birçokları ne yapacaklarını, neyin doğru olduğunu bilmeksizin kendilerini suyun akışına bırakmış gibidirler. Her iki tarafında kardeş olduğu bu dönemde savaş psikolojisi ise dönem gibi karışık, muğlaktır. Kimse aslında kiminle ve niçin savaştıklarını bilmedikleri için savaşı basit bir görev olarak algılamaya başlamışlar ve her şeyi basit bir matematik hesabına indirgemişlerdir. Bu hesaba göre fazla bir alternatif yoktur: ya biz, ya onlar düşüncesi her türlü işlemin sonunda karşılına çıkmaktadır. Bu düşünce eserde birçok kez ve birçok farklı figürün ağzından dile getirilmiştir. Örneğin Kızılları temsil eden ve bu görüşün en ateşli temsilcileri arasında yer alan figürlerden birisi Ştokman arkadaşına devrimi anlatırken “*ya onlar bizi, ya da biz onları öldüreceğiz. Üçüncü bir seçenek yok*” (Şolohov, Cilt:1, 2003: 229) derken, yine bir Bolşevik olan Bunçuk da “*Ya onlar bizi ya da biz onları!.. Bunun ortası yok. Kana kan. Kim kimi... Anladın mı?*” (Şolohov, Cilt:1, 2003: 502); “*Onların öldürülmeleri, acımadan katledilmeleri gerekir! Onlar bize acıymıyorlar, buna da ihtiyacımız yok, biz neden onları bağışlayalım. Cehenneme kadar yolları var. Bu pisliğin dünyadan temizlenmesi lazım*” (Şolohov, Cilt:1, 2003: 550) demektedir.

Eserin odak figürü olan Grigoriy Melehov da ardından bir sürü insanı sürükleyen ve cephe değiştiren birisi olmasına rağmen sürekli bu çıkmazdan kurtulamamıştır. Düşüncelerinde hala “*kime güveneceğiz, sırtımızı kime dayayacağız*” düşüncesinden kurtulamamaktadır (Şolohov, Cilt:1, 2003: 590). Devrim bir savaş halini almış ve kardeşi kardeşe, köylüyü köylüye kırdırıştır. Savaşla birlikte Kazak halkını birbirine bağlayan kardeşlik, dürüstlük, Kazak toprakları gibi kavramlar tamamen ortadan kaybolmuş, yerini aynı kökten gelmelerine rağmen biz ve onlar olmak üzere iki grup almıştır. Bu gruplar arasındaki çekişme ve ayrılık öylesine büyük bir kısır döngü haline dönüşür ki aynı köyün insanları, komşular birbirine öldüresiye düşman olurlar. Örneğin eserde önemli yer tutan figürlerden Kızıllara dâhil olan Mihail Koşevoy, komşuları olan bir ailenin fertlerini devrime zarar verdikleri gerekçesiyle öldürür, evlerini yakar. Koşevoy'un yok ettiği ailenin oğlu ve zamanında Koşevoy'un arkadaşı olan Mitka

Korşunuv da misilleme olarak acımasız bir şekilde Koşevoy’un annesini evlerinin kapısı önünde asar, diğer aile fertlerini ise kılıçtan geçirir. Tüm bunlar devrim sonrası Yukarı Don Bölgesi Ayaklanması zamanında meydana gelir. Zaten sözü edilen dönem düşmanlıkların had safhaya ulaştığı, savaşın ise en acımasız halini aldığı dönemdir. Savaşın en temel kuralları bile hiçe sayılmaya başlanmış, esir alınanlar sorguya dahi çekilmeksizin kılıçtan geçirilerek öldürülmektedir. Daha önce değinilen ya biz, ya onlar felsefesi tüm acımasızlığı ve çıplaklığıyla uygulamaya geçmiştir. Ortada sabit bir gerçek olarak sadece güvensizlik görülmektedir. Güven duysunun kaybolması ile birlikte geriye kalan diğer tüm kavramlar zamanla anlamını kaybetmiştir. Bu gerçeği daha çok Kızıl cephede yer alan figürlerde görmek mümkündür. Zamanında Grigoriy’in en yakınlarında bulunan isimlerden birisi olan Koşevoy bir konuşmasında aralarına giren soğukluğu ve geçmişin tamamen anlamını yitirmesini oldukça çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir: *“Bak işte Alekseyeviç, şu politika denen şey ne kadar vahşi bir şey! başka bir konuda bu kadar kan döktüremezsin. Grişka ile olan muhabbetimize bak, ki biz onunla kardeş sayılırız, okulda beraber okuduk, kızların peşinde birlikte dolaştık, kardeşim gibidir. Ama şimdi onunla konuşmaya başlayınca kalbim karpuz gibi çatlayacak hale geliyor. İçimde bir şeyler kopuyor. (...) Bu savaşta ne kardeşlik ne de akrabalık var. Yolunu çizer ve o yoldan gidersen”* (Şolohov, Cilt:2, 2003: 133).

Savaş ve ölüm kavramlarının insan psikolojisi üzerindeki etkilerine dikkat edildiğinde eserin düğüm noktası olarak odak figür Grigoriy Melehov’un Birinci Dünya Savaşı’nın başlarında Avusturya cephesinde genç bir Avusturyalı askeri öldürmesi gösterilebilir. Bu iki kavram arasındaki ilişki Grigoriy Melehov’un izleri sürülerek incelenecek olursa bu olay eserde oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Avusturyalı askeri öldürmesinin hemen sonrasında yaşadığı psikoloji Grigoriy’i tüm savaş dönemi boyunca etkileyecek ve ölümün ağırlığını sürekli olarak hissedecektir. Bu sahne sonrasında Grigoriy’in psikolojisi eserde şu şekilde yansıtılmaktadır: *“Grigoriy onun beyaz ve toza bulanmış kokardına baktı ve ayakları birbirine dolanarak atına yöneldi. Adımları ağır aksaktı, sanki omuzlarında taşıyamayacağı bir yük vardı; tiksinti ve şaşkınlık yüreğini eziyordu. Üzengiye tuttu ve uzun süre ağırlaşmış ayağını kaldıramadı”* (Şolohov, Cilt:1, 2003: 240). Grigoriy’in şaşkınlık ve tiksinti hissi etkisini hiç kaybetmeksizin devam etmektedir. Hatta aradan uzun zaman geçtikten, ölü görmeye ve öldürmeye alışmışken dahi zaman zaman kendisini yoklayan bu hislerden kurtulması mümkün olmaz. Savaşın en acımasızca devam ettiği ve insan öldürmenin sıradanlaştığı bir dönemde dahi kendisini bu ezilmişlikten bir türlü kurtaramaz. Rüyalarında ve zihninin derinliklerinde bu sahne

etkisini hissettirmektedir. Savaşın ve ölümün insan üzerinde bıraktığı etkiyi göstermesi bakımından Grigoriy'in ağabeyi Pyotr ile olan diyalogu en çarpıcı yerlerden birisi olarak eserde karşımıza çıkmaktadır. Savaşın insan psikolojisi üzerindeki ağır tahrifatını en derin şekilde anlatan bu diyalogda Grigoriy *"Pyotr, bittim ben artık. Sanki birden bire tükenmeye başladım... Sanki bir değirmen taşının altında eziliyorum, beni çiğneyip de tükürüp atmışlar gibi"* (Şolohov, Cilt:1, 2003: 268); *"Adamın birini boşu boşuna biçtim ve bu yüzden ruhum acı çekiyor. Geceleri rüyama giriyor. Acaba suçlu muyum"* derken, almış olduğu cevap savaşın insanı ne hale getirebileceğinin ve ölümün dahi sıradanlaşabileceğinin bir göstergesidir: *"Daha alışmamışsın. Bekle, geçer"* (Şolohov, Cilt:1, 2003: 269).

Grigoriy Melehov geçen zaman içerisinde zamanla ölüme ve öldürmeye de kendisine denildiği şekilde alışır. Grigoriy'in alışkanlığı eserde diğer figürlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi had safhaya ulaşarak acımasızlıkla birleşir. Zihinsel ve psikolojik olarak yeni bir kalıba giren Grigoriy'in durumunu eserde anlatıcı *"Yüreği duygusuzlaştı, tıpkı kurumuş topraklar gibi katılaştı ve aynı tuzlu toprağın suyu emmemesi gibi Grigoriy'in kalbi de acıma duygusunu içine almamaya başladı. Soğuk bir nefret duygusuyla hem başkalarının hem de kendi hayatının üzerinde oynamaya başladı; zaten bu nedenle cesur birisi olarak nam saldı, kendisine dört tane St. George nişanı ve dört madalya verildi. (...) ama artık bir çocuğu öperken onun masum gözlerine bakmadığını, göğsünü dolduran madalyaların ne pahasına, ne uğruna kazanıldığını biliyordu"* (Şolohov, Cilt:1, 2003: 269) sözleriyle ayrıntılı olarak tasvir etmektedir. Grigoriy'in ölüme ve öldürmeye alışmışlığını, kabullenışı ve belki de onayını diğerlerinden farklı olarak ele almak gerekmektedir. Onunki garip olarak tanımlanabilecek bir alışkanlık ve kabullenıştır. Bir yanda alışma, kabullenme ve onaylama varken diğer yan da ıstırap, pişmanlık ve mahcubiyet vardır. İşte bu özelliği odak figür Grigoriy Melehov'u diğer tüm figürlerden ayırmakta, özel kılmaktadır. Ne kadar vahşileşirse vahşileşsin, acımasızlaşırsa acımasızlaşsın Grigoriy Melehov insanlığını ve onurlu Kazak kanını korumaya da çalışmaktadır. Geremediği sürece esirleri öldürmemesi, korumasına almaya çalışması, hiçbir şekilde yağmalama olaylarına karışmaması ve babasını da bundan uzak tutmaya çalışması, gittiği yerlerde sadece kendisine ve atına yetecek kadar yiyecek alması, daha fazlasına emri altında bulunanlara izin vermemesi gibi davranışları bu özelliğinin örnekleri olarak satır aralarında dikkat çekmektedirler. Görüldüğü üzere sürekli olarak bir gel git içinde yer almaktadır. Bu gel git hem düşüncelerinde, hem de davranışlarında fazlasıyla görülmektedir. Muğlaklık ve bulanıklık hayatının tüm evrelerini kaplamış vaziyettir.

Uzun süren savaş döneminin insan üzerinde bıraktığı yorgunluk da eserde yer yer dile getirilmektedir. Yorgunlukla birlikte artık her şey zamanla önemini kaybetmeye, en vahşi şeyler bile yavaş yavaş kanıksanmaya başlamıştır. Başta odak figür Grigoriy Melehov olmak üzere tüm figürler farklı bölümlerde yorgunluklarını dile getirmektedirler. Savaş yorgunluğu öyle bir hale gelir ki Grigoriy Melehov belirli bir süreden sonra artık yaşamasının bir anlamı olmadığını düşünmeye başlar, zira etrafında gördüğü tek şey uzun zamandır savaş ve ölümdür. Grigoriy yaşamış olduğu yorgunluk ve bıkkınlığı iç monolog şeklinde şu şekilde dile getirmektedir: *“Yaşayacağım kadar yaşadım ve hayatta her şeyi gördüm. Kadınları, geçen kızları sevdim, iyi atlara bindim... Bozkırda at sürdüm, baba olma sevincini yaşadım, insan öldürdüm, kendim ölüme gittim, mavi gökyüzünü seyrettim. Hayat bana başka ne gösterebilir ki? Yeni bir şey yok. Ölebilirim. Korkacak bir şey yok. Savaşa zengin birisi gibi hiç risk almadan girebilirim. Büyük bir kaybım olmaz”* (Şolohov, Cilt:2, 2003: 226-227). Kardeş kanının döküldüğü ve bir türlü zaferin elde edilemediği bu iç savaşta aslında herkesin istediği şey aynıdır. Her iki tarafta bu gidişatın bir an önce bitmesini ve huzur dolu yaşamlarına bir an önce dönmek istemektedirler.

Kızıllar ve Beyazlar arasında süren İç Savaş Kazakları tüm diğer savaşlardan daha fazla etkilemiş ve zararları daha büyük olmuştur. Cephelerin ve düşmanların tam olarak belli olmadığı, çoğunlukla yer değiştirebildiği, her ne kadar birbirlerine kılıç sallıyor olsalar da vicdanlarda bunun bir türlü kabul edilemediği bir savaş tüm Kazak bölgesini derinden etkilemiştir. En çok hangi tarafın zarar gördüğü sorusuna cevap ararken tarafları Kızıl veya Beyaz olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Bu savaşta en çok zarar görenler tüm eserin temelini oluşturan Kazaklardır diyebiliriz. Özellikle de Kazak halkı gerçek anlamda ne bu savaşta ne de savaşın hemen sonrasında tam olarak yerlerini bulamamışlardır. Eserdeki asıl trajedi de burada karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Şolohov bu eserini Beyazların bakış açısıyla anlatmıştır. Beyazların büyük bir çoğunluğunun da Kazaklardan oluşuyor olması, her iki cepheyi de denemiş olmalarına rağmen her iki tarafta da huzuru bulamamış olmaları, kendi örf ve adetlerine göre yaşamak istedikleri kapalı bir yaşamdan koparılmalrı bu destansı romanda tüm detaylarıyla verilmektedir.

Şolohov’un bu konuda ne düşündüğünü tam olarak kestirmek mümkün değildir. Stalin döneminde basımı devam eden bu uzun soluklu eserin yayınlanabilmesi tamamen kendi inisiyatifinin dışındadır. Zaten eserin son ciltlerini özel izinle yayınlatabilmiş olan yazarın Beyazların bakış açısıyla bir roman yazabilmesi ve bunu sunabilmesi bile sözü edilen dönem için

büyük bir cesaret sayılabilecekken, bunu daha da ileriye taşıması mümkün görünmemektedir.

XX. yüzyılın en büyük eserlerinden birisi olarak Rus ve dünya edebiyatında önemli bir yer tutan destansı roman “*Durgun Don*” eseri döneminin tarihi, sosyolojik ve psikolojik yansımalarını kapsamlı ve başarılı bir şekilde yansıtmaları nedeniyle özel bir öneme sahiptir. XIX. yüzyılda Lev Tolstoy’un “*Savaş ve Barış*” adlı destansı romanıyla karşılaştırılan ve birçokları tarafından aynı kefedede değerlendirilen bu eser tarihi dönemle insan ilişkisinin izlerini sürerek Yeni Realizm akımının da en parlak örneklerinden birisi olmuştur. Barış dönemi sahneleri ile başlayan eser, uzun süren savaş ve yıkım döneminden sonra tam her şeyin bittiği düşünülürken umut veren bir finale bitmektedir. Odak figür Grigoriy’in hayatta her şeyini kaybetmiş bir şekilde evine döndüğü zaman küçük oğluyla karşılaşması ileride yine huzurlu ve mutlu bir yaşamın olabileceğinin müjdesi gibidir.

KAYNAKÇA

- GOLUBKOV, M.M. (2002). Russkaya Literatura XX.v., Posle raskola, Aspekt Pres, Moskva.
- İzgarşev, İ., “Mihail Şolohov: jizn ne po lji, (<http://www.mikhailsolohov.ru/lr-ar-aaa-984> 22.02.2008)
- KALYUJNAYA, L., İVANOV, G. (2000). 100 Velikih pisatelei, İzd. “Veçe”, Moskva.
- KEREMENTSOVA, L.P. (redaktor). (2002) Russkaya literatura XX veka v dvuh tomah, Tom:1, Academia, Moskva.
- KOLODNIY, L. (2007). “Kto tvoril Tihiy Don”. (www.peoples.ru/art/literature/story/sholohov/history.html).
- KORNİLOV, S.İ.(Otvestvennyy redaktor). (2002). İstoriya russkoy literaturı XX veka (20-90-e godı), MGU, Moskva.
- MUSATOV, V.V. (2001). İstariya russkoy literaturı pervoy polovini XX veka (Sovetskiy period), İzd. Vısshaya şkola, Academia, Moskva.
- ROMANOVA, G.İ. (2003). Slovar-spravoçnik Russkiye pisateli XX veka, Flinta-Nauka, Moskva.
- ŞOLOHOV, M. (2003). Tihiy Don, Tom:1-2, Eksmo, Moskva.

